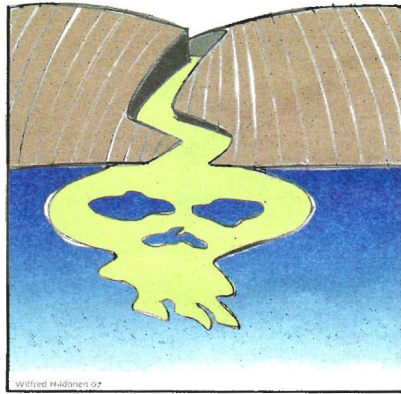

Happamuusriskin muodostuminen valuma-alueella

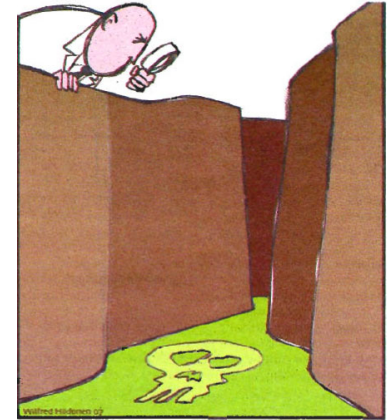
Peter Österholm
Åbo Akademi
24.10.2023

Mitä tarkoittaa "Riski" sulfaattimailla?

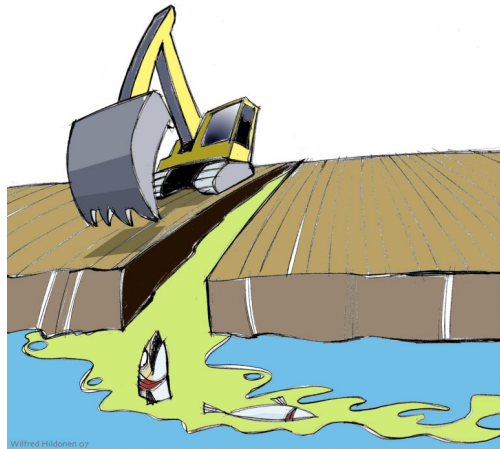

- Kalakuolemia joessa, suistossa, meressä...?
- Kuteminen epäonnistuu?
- Pohjaeläimet?
- Juomavesi?
- MS tauti?
- Satovahinkoja?
- Infrastrukturi/korroosio?

Happamuusriski yksinkertaistettuna

- Kuinka paljon happamuuta ja liuenneita metalleja valuma-alueelta vesistöön "väärään" aikaan
- Tappavat happamat metallipiikit joka kymmenes vuosi

Tarkastellaan riskiä valuma-alueena

- Vedenlaatu joessa/suistossa on valuma-alueen kaikkien osavaluma-alueiden vesien summa

Asiditeetti riskin mittarina

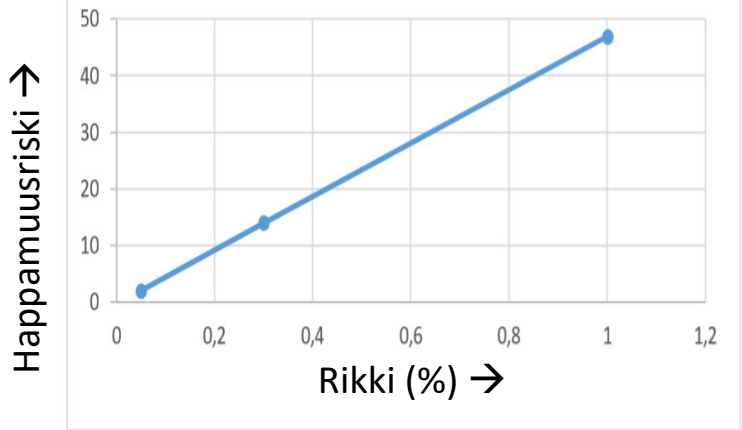
Asiditeetti (~"happamuusriski") tavallisin mittari

Sulfidin hapettuminen vapauttaa **asiditeettia** (H^+),
 ...joka vapauttaa **metalleja**
 ...joka tappaa kalat...

→ Asiditeetti ja tappavat metallit korreloivat, eli se indikoi myös metalleja

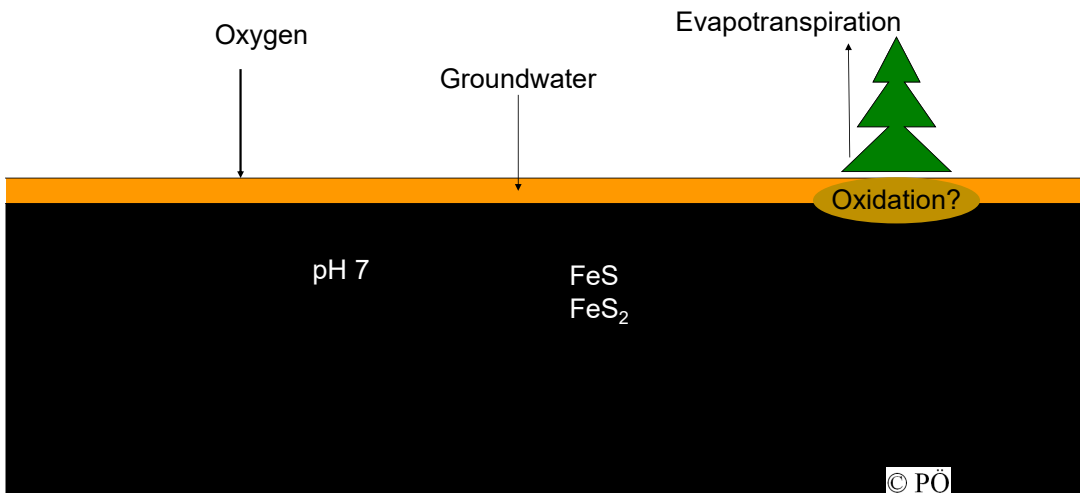

Perinteinen ajattelutapa

Happamuusriskit harvinaisia 18-luvulla

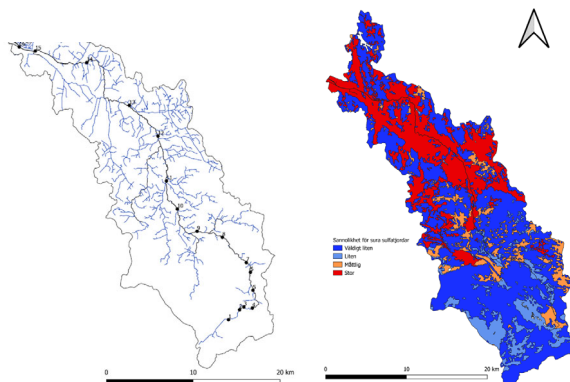

Suojaava turvekerros

Ei riitä, että sulfidi hapettuu, veden pitää päästä ulos maaperästä

- Hydrologia tärkeässä roolissa riskin muodostumisessa

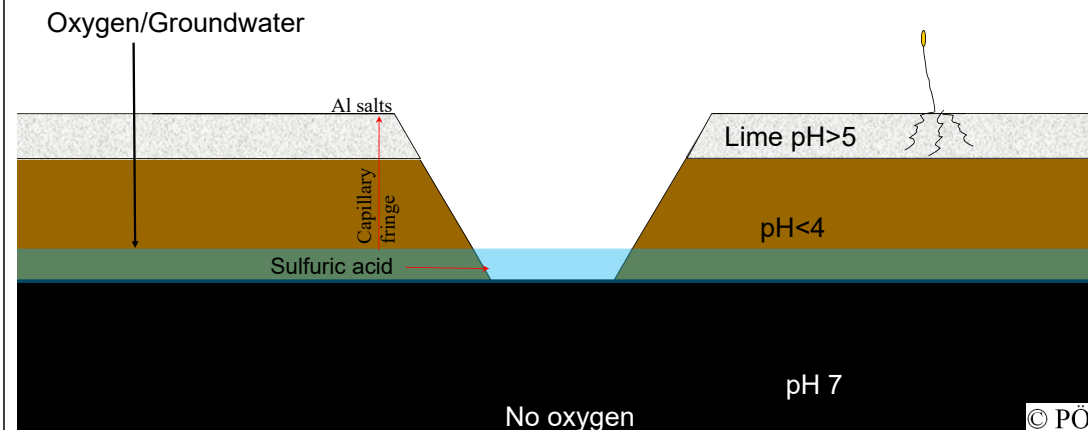

@JL

Situation after 1900

- Open drains
- oxidation + leaching + surface salts

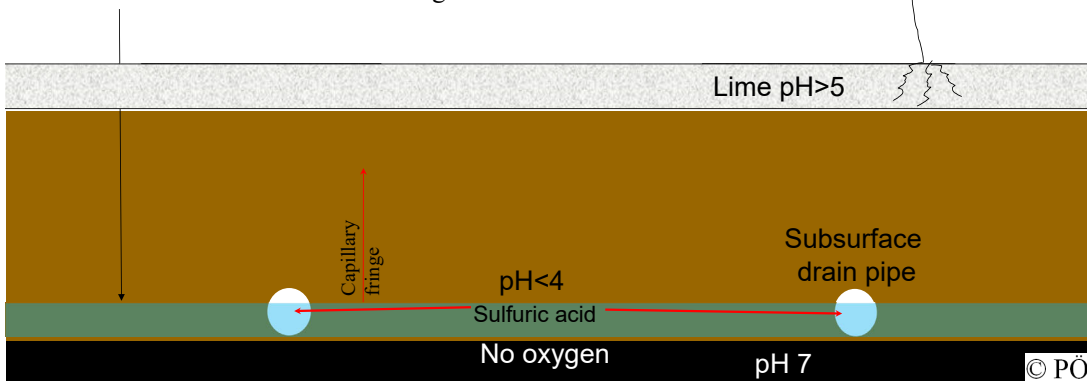

Situation after 1970

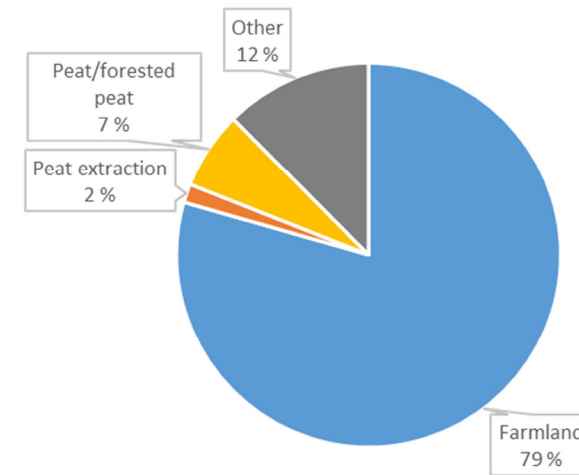
Efficient subsurface drain pipes

- more/deeper oxidation/leaching
- less surface liming needed
- more metals in streams and estuary sediments
- larger fish kills and dead rivers

Oxygen/
Groundwater

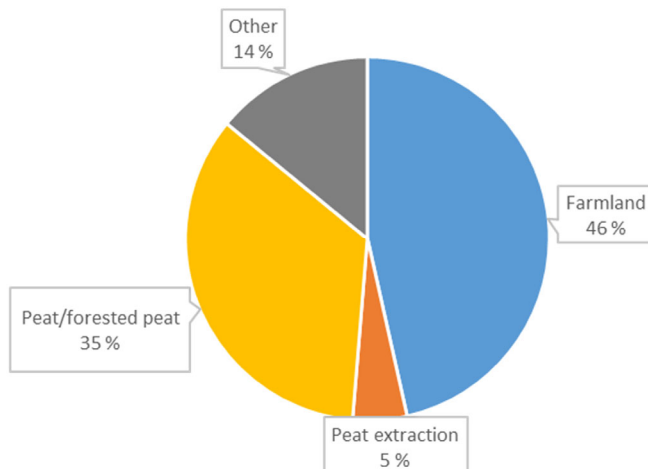

Aktiiviset happamat sulfaattimaat

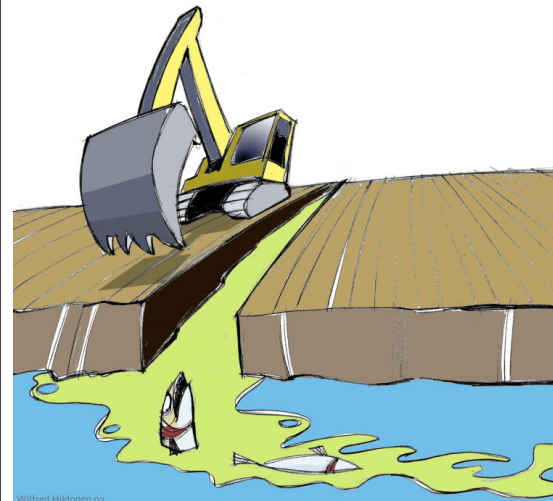
© J. Auri. GTK

Aktiiviset + potentiaaliset sulfaattimaat valuma-alueella

© J. Auri, GTK

Happamuusriskiä ei synny ilman maankäyttöä

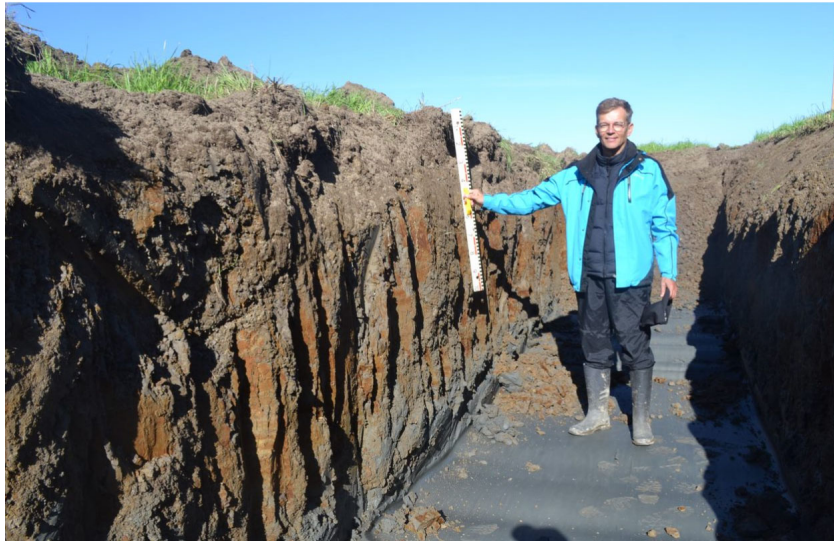

Tarvitaan siis:

1. Pohjaveden aleneminen, joka mahdollista hapettumisen
2. Kuivatusverkoston, joka mahdollistaa huuhtoutumisen

Ei paluuta!

Hapettumissyvyys

Yksi tärkeimpiä muuttujia, jota tarvitaan uusien riskien välttämiseen.

Minimi-pH <4

Pelkistynyt koskematon sedimentti
pH ~ 7

Hapettumissyvyys korreloi ojitussyvyyden kanssa

- Mitä syvemmälle ojitetaan, sitä enemmän happamuutta ja metalleja mobilisoidaan vesistöön
- Uusien hapettuneiden maakerrosten vaikutukset näkyvät kymmeniä vuosia vesistöissä
- Jos tätä pystytään välttämään ja torjumaan ilmastonmuutoksen ääri-ilmiöitä, niin vedenlaatu paranee merkittävästi parinkymmen vuoden aikana.
- Vältetäänkö joka kymmenennen vuoden katastrofit?

Valtavat vedenlaatuvahtelut

Monessa joessa piilevä riski; vesi ok useita vuosia peräkkäin, mutta n. joka kymmenes vuosi katastrofin ainekset

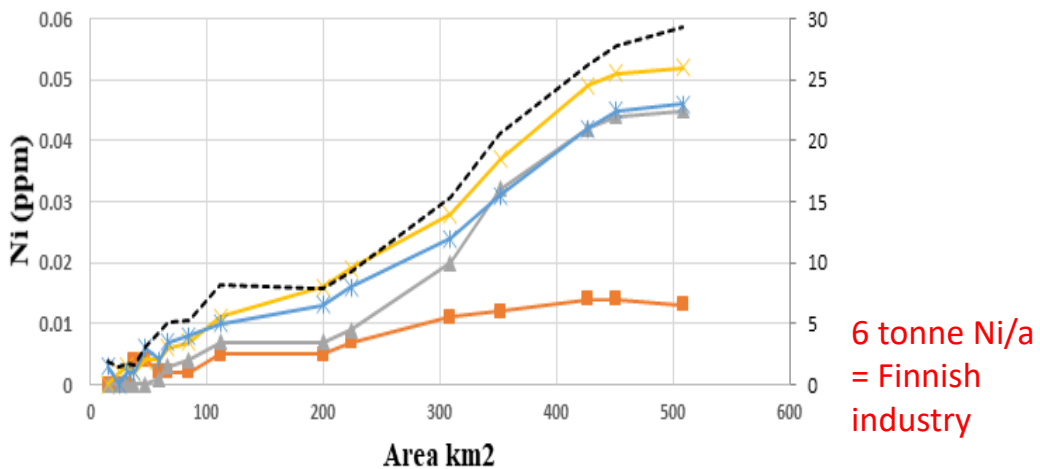
Pahimmissa joissa vesi on ok kesäisin, mutta "Talvivaarakatastrofi" joka syksy/kevät.

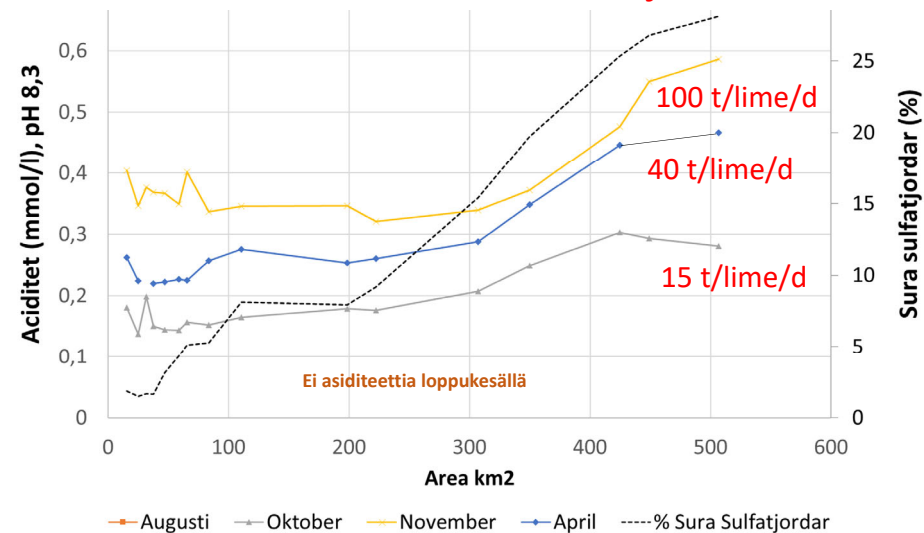
Kuva: Luodonjärven kalat kuolivat 2006.

Augusti   Oktober   November   April   % Sura Sulfatjordar

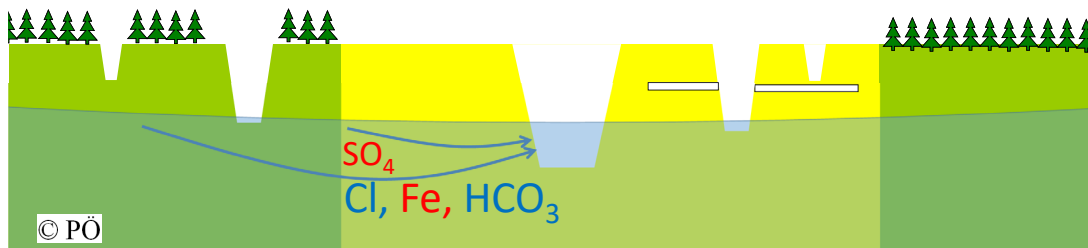
Nickel

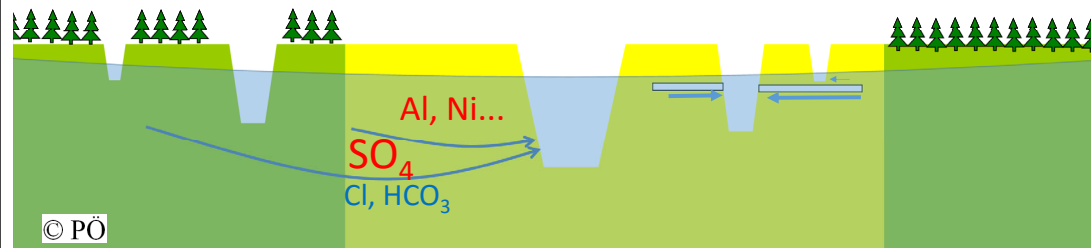
Teorettinen kalkitsemistarve Laihianjoessa

Loppukesä – alhainen pohjavedenpinta

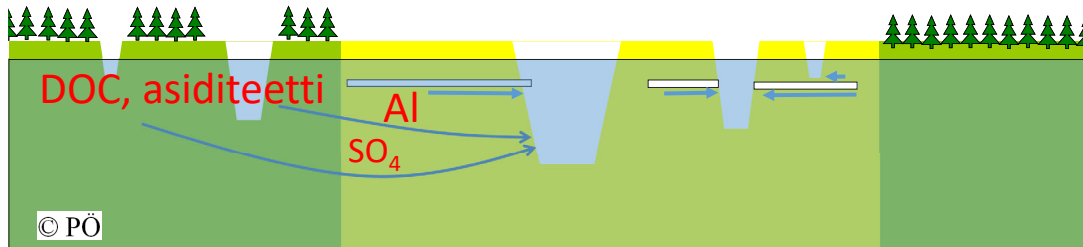

Syksy – pohjavesi noussut

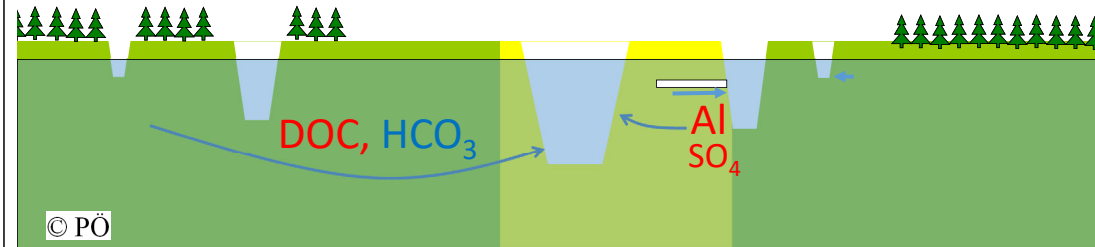

Loppusyksy/kevät

Siikajokityyppisessä joessa, joka kymmenes vuosi

Hydrologinen "tiltti"; äärimmäisen kuiva kesä, joka lisää happamuusvarastoa, jota seuraa ärhäkkä sadekausi

Yhteenveto

- Happamuusriski yhtä paljon "metalliriski"
- Sulfaattimaiden happamuusriski täysin riippuvainen maankäytöstä
- Valtavat vedenlaatuvahtelut, johon vaikuttaa hapettumisvaraston lisäksi hydrologiset ilmiöt
- Happamuusriski pienenee muutamassa kymmenessä vuodessa, jos hapettumissyvyyttä ei lisätä

Kiitos!

